

tantum flagitii admitteret. Alia res nunc tota est, alia mea. Sol, ut est in tua quadam epistola, excidisse mihi e mundo videtur. Ut ægroto dum anima est, spes esse dicitur; sic ego, quoad Pompejus in Italia fuit, sperare non desisti. Hæc, hæc me sefellerunt; & ut verum loquar, atas jam a diuturnis laboribus devexa ad orium, domesticarum me rerum delectatione molliit. Nunc, si vel periculo experiundum erit, experiar certe, ut hinc avolem. Ante oportuit fortasse; sed ea, quæ scripsi, me tardarunt, & auctoritas maxime tua. Nam cum ad hunc locum venissem, evolvi volumen epistolarum tuarum, quod ego¹⁰ sub signo habeo, servoque diligentissimè. Erat igitur in ea, quam x. Kalend. Febr. dederas, hoc modo, *Sed videamus & Cneus quid agat, & illius rationes quorsum fluant. Quod si iste Italiam relinquet; faciet omnino male, & ut ego existimo, ¹¹ ἀλογιστος. Sed cum denuum consilia nostra commutanda erunt. Hoc scribis post diem quartum, quam ab urbe discessimus. Deinde VIII. Kalend. Febr. tantummodo, Cneus noster, ne, ut urbem ἀλογιστος relinquit, sic Italiam relinquat. Eodem die das alteras, quibus mihi consulenti planissime respondes: est enim sic, *Sed venio ad consultationem tuam. Si Cneus Italia cedit, in urbem redeundum puro: que enim finis peregrinationis? Hoc mihi plane hæsit: & nunc ita video, infinitum bellum junctum miserima fuga; quam tu peregrinationem ¹² ἀποκοιλιη. Sequitur ¹³ χηρσμός VI. Kalend. Febr. Ego, si Pompejus manet in Italia, nec res ad pactionem venit, longius bellum puro fore: sin Italiam relinquit, ad posterum bellum ¹⁴ ἀπαιδος στρου existimo. Hujus igitur belli ego particeps, & focus, & adjutor esse cogor; quod & ἀπαιδος, & cum civibus. Deinde VII. Idus Febr. cum jam plura audires de Pompeji consilio, concludis epistolam quandam hoc modo: *Ego quidem tibi non sum auctor, si Pompejus Italiam relinquit, te quoque profugere: summo enim periculo***

¹⁰ Sub signo habeo] Alibi: sub signo clausurique. Sic Horatius de suo libro loquens extr. epist. lib. I. *Odisti claver & grata sigilla pudico.* Unde apparet scripta & chartas caras sub signo clausurisque fuisse solita

servari. *Casub.*

¹¹ Ἀλογιστος] Absque ratione.

¹² Ἐποκοιλιη] Honesto nomine appellas.

¹³ Χηρσμός] Oraculum.

¹⁴ Ἀπαιδος] Æternum, inexpiabile.

culo facies, nec Reipublica proderis; cui quidem posterius poteris prodesse, si manseris. Quem¹⁵ φιλοφάτων, ac¹⁶ ποδαιτικόν hominis prudentis & amici, tali admonitu, non moveret auctoritas? Deinceps tertio Idus Februarias iterum mihi respondes consulenti sic, *Quod quæris a me ¹⁷ fugamne fidam, an moram deserendam utiliorem putem, ego vero in præsentia subitum discessum, & præcipiorem profectiorem cum tibi, cum ipse Cneo inurilem, & periculosam puto: & satius esse existimo, vos disperditos, & in speculis esse. Sed medius fidius turpe nobis puro esse de fuga cogitare. Hoc turpe Cneus noster biennio ante cogitavit, ita ¹⁸ syllaturit animus ejus, & proscripturitur diu. Inde, ut opinor, cum tu ad me quadam ¹⁹ γενικώτερον scripseris, & ego mihi a te quadam significari putarem, ut Italia cederem; detestaris hoc diligenter xi. Kalendas Martias, Ego vero nulla epistola significavi, si Cneus Italia cederet, ut tu una cederes: aut si significavi, non dico fui inconstans, sed demens. In eadem epistola alio loco, *Nihil relinquitur nisi fuga: cui te socium neuiquam puro esse oportere, nec unquam putavi. Totam autem hanc deliberationem evolvis accuratius in literis VIII. Kalendas Martias datis: Si M Lepidus, & L. Volcatius remanent, manendum puro, ita ut, si salvus sit Pompejus, & constiterit alicubi, hanc ²⁰ νεκρία relinquant, & te in certamine vinci cum illo facilius patiaris, quam cum hoc, in ea, quæ perspicitur futura, colluvie regnare. Multa disputas huic sententia convenientia. Inde ad extremum; *Quid si, inquis, Lepidus, & Volcatius discedunt? plane ²¹ ἀποφω. Quod evenerit***

B b b 2 igitur,

¹⁵ φιλοφάτων] Studiosum patriæ.

¹⁶ ποδαιτικόν] Reipublicæ deditum.

¹⁷ Fugamne fidam] Quid si corrigatur: *fugamne fidam, an moram desideram, &c. Manu.* Alii aliter mutant. Consulenti autem duxi & hoc loco veterum codicum corruptam lectionem dare cum Victorio, & Manutio, quam incertis conjecturas pro Attici verbis venditare. *Grævius.* Vide, si vacat, Turnæbi *Adversaria*, lib. I. cap. 21.

¹⁸ Syllaturit] Genus illud Syllani regni appetit. Proscripturitur: proscribere cupit. Vide lib. VIII. ep. 11. *Corrad.*

¹⁹ γενικώτερον] Generalius, ut γενικῶς ep. 11. lib. I. vel potius, magis generose. Nam

²⁰ νεκρία] Mortuorum turbam; hoc est, flagitiosam Cæsaris comitatum: quod ad Cæsarem egerimus, & perditissimum quique ita confuserat, ut ad Ulyssidem, cum ad inferos descendisset, confusisse scribit Homerus. *Odyss. A.* Vide *Tauf.* I. cap. 6. *Manutius.*

²¹ ἀποφω] Dubius sum.

igiur, & quod egerit, id ²² *σπερίων* *πυκάο*. Si tum dubitares, nunc certe non dubitas, istis manentibus. Deinde in ipsa fuga v. Kalendas Martias, *Interea non dubito, quin in Formiano mansurus sis. Commodissime enim* ²³ *τὸ μέλλον* *ἰβὶ παραδοχίσεις*. Ad Kalendas Martias cum ille quintum jam diem Brundisii esset, *Tum poterimus deliberare, non scilicet integra re, sed certe minus infracta, quam si una proceris te*. Deinde IV. Nonas Martias, ²⁴ *ὑπὸ τῆς λήψης* cum breviter scriberes, tamen ponis hoc, *Cras scribam plura, & ad omnia. Hoc tamen dicam, non panitere me consilii de tua mansione, &, quanquam magna sollicitudine, tamen, quia minus mali puro esse, quam in illa profectioe, maneo in sententia, & gaudeo re mansisse*. Cum vero jam angerer, & timerem, ne quid a me dedecoris esset admissum, III. Nonas Martias, *Tamen te non esse una cum Pompejo non fero moleste. Postea si* ²⁵ *opus fuerit, non erit difficile; & illi, quoquo tempore fiet, erit* ²⁶ *ἀσμένευον*. Sed hoc ita dico, si hic, qua ratione initium fecit, eadem cetera ager, sincere, temperate, prudenter; valde videro, & consideratius utilitati nostrae consulvero. VII. Idus Martias scribis Reduceo quoque nostro probari, quod quierim, cujus auctoritas multum apud me valet. His ego tuis scriptis me consolor, ut nihil a me adhuc delictum putem. Tu modo auctoritatem tuam defendito; adversus me nihil opus est: sed consicis egeo aliis. Ego, si nihil peccavi, reliqua tuebor. Ad ea tute hortare, & me omnino tua cogitatione adjuva. Hic nihil dum de redivo Caesaris audiebatur. Ego his literis hoc tamen profeci; perlegi omnes tuas, & in eo acquievi.

²² *Σπερίων*] Probandum.

²³ *Τὸ μέλλον*] Quod futurum est: *παραδοχίσεις*, expectabis.

²⁴ *ὑπὸ τῆς λήψης*] Sub ipsam febris ac-

cessionem.

²⁵ *Opus*] Te esse cum Pompejo.

²⁶ *Ἀσμένευον*] Jucundissimum.

CICERO ATTICO SAL.

XI. **L**ENTULUM nostrum scis Puteolis esse: quod cum e viatore quodam esset auditum, qui se diceret cum in Ap-

Appia, cum is paulum lepticam aperuisset, cognosse; et si vix verisimile, nisi tamen Puteolos pueros, qui pervestigarent, & ad eum literas. Inventus est vix in hortis suis se occultans, literasque mihi remisit, mirifice gratias agens ¹ Caesari: de suo autem ² consilio C. Caecio mandata ad me dedisse. Eum ego hodie expectabam, id est XIII. Kal. April. Venit etiam ad me Matus ³ Quinquatribus, homo mehercule, ut mihi visus est, temperatus & prudens; existimatus quidem est semper auctor oris. Quam ille haec non probare mihi quidem visus est! quam illam ⁴ *νεκρία*, ut tu appellas, timere! Huic ego in ⁵ multo sermone epistolam ad me Caesaris ostendi, eam, cujus exemplum ad te antea mihi; rogavique, ut interpretaretur, quid esset quod ille scriberet, *consilio meo* se uti velle, *gratia, dignitate, ope verum omnium*. Respondit, se non dubitare quin & opem & gratiam meam ille ad pacificationem quareret. Utinam aliquid in hac miseria Reipublicae ⁶ *πολιτικόν* opus efficere & navare mihi liceat. Matus quidem & illum in ea sententia esse confidebat, & se auctorem fore pollicebatur. Pridie autem apud me Crassipes fuerat, qui se pridie Nonas Mart. Brundisio profectum, atque ibi Pompejum reliquisse dicebat: quod etiam qui VIII. Idus illinc profecti erant, nuntiabant: illa vero omnes, in quibus etiam Crassipes, (⁷ qua prudentia, potes attendere) sermones minaces, inimicos optimatum, municipiorum hostes, meras proscRIPTIONES, meros Syllas: quae Lucejum loqui? quae totam Graeciam? quae vero Theophanem? & tamen omnis spes salutis in illis est; & ego excubo animo, nec partem ullam capio quietis; & ut ⁸ has pestes effugiam, cum dissimillimis nostri esse cupio.

Quid

¹ *Caesari*] A quo Corfinii captus, incolu-
nis esset dimissus. Ep. 10. *Manus*.

² *Consilio*] Id est, quod ipse constituerit
in posterum facere, id mihi significare vo-
luisse per C. Caecium, sive *Caecium*: nam
ita legit Fulvius Ursinus in gene *Caecia*: in
cujus nummis invenit *L. Cassius Caecianus*.
J. F. Gronov.

³ *Quinquatribus*] Festis Minervae diebus,
qui Graecis erant *Παραθωαία*: Latinis, *Quin-*
quartis, & *Quinquatrus*, ut mox ep. 13.

⁴ *Νεκρία*] Vide superiorem ep.

⁵ *Multo*] Forte, *mutuo*. *Casaub.*

⁶ *Πολιτικόν*] Civile, Reipublicae utile.

⁷ *Qua prudentia, potes*] Qua prudentia
scilicet haec jactent palam. Locum corruptum
sic emendavit Grævius. Quod si Tullii ver-
ba non habes, at sententiam habes aliquam,
cum nulla ex vulgatis elici possit. Praeunte
igitur Mongalto nostro, Grævium sequor.

⁸ *Has pestes*] Caesarianos. *Manutius*.

Quid enim tu illic Scipionem, quid Faustum, quid Libonem pratermissurum sceleris putas? quorum creditores? convenire dicuntur. Quid eos autem, cum vicerint, in cives effecturos? quam vero ¹⁰ μακροβύλιον Cnæi nostri esse? Nuntiant Ægyptum, & Arabiam ¹¹ Ἰδύλιον, & Μεσοποταμίην cogitare, Hispaniam abjecisse. Monstra narrant; quæ falsa esse possunt. Sed certe & ¹² hæc perdita sunt, & illa non salutaria. Tuas literas jam desidero. ¹³ Post fugam nostram nunquam jam nostrarum intervallum fuit. Misi ad te exemplum literarum mearum ad Cæsarem; quibus me aliquid profecturum puto.

⁹ Convenire] In urbe: ut eorum bona vendant. *Ideu.*

¹⁰ Μακροβύλιον] Longanimitas, si Latinum verbum Græco par fingere velis, significatur, & infinita quædam & obstinata ratio obfutendi. *Victorius.* Nihil certius emendatione Magnuli apud Manutium, qui legendum censet μακροβύλιον. Hoc enim sensus postulat. Tam abjecto & demisso animo est Pompejus, inquit Cicero, ut non solum metu Cæsaris ex urbe & Italia excesserit, sed quod ne in Epiro audeat manere, sed fugam moliat in longissime remotas regio-

nes, Arabiam, Mesopotamiam, Ægyptum, omnia Hispaniæ sua provincia in qua habet exercitum. Hæc μακροβύλιον est, quam in tot epistolis exagitat Cicero. Faciat igitur hinc μακροβύλιον, unde malum pedem iuravit in codices. *Græc.*

¹¹ Ἰδύλιον] Felicem.

¹² Hæc] Cæsariana: illa, Pompejana.

¹³ Post fugam nostram] A quo tempore discessi ab urbe. Deinde Muretus malebat, nunquam jam tantum eorum intervallum fuit. *Grævius.*

CICERO IMP. S. D. CÆSARI IMP.

UT legi tuas literas, quas a Furnio nostro acceperam, quibus mecum agebas, ut ad urbem essem; te velle uti consilio & dignitate mea, minus sum admiratus: de gratia, & de ope quid significares mecum ipse quærebam: spe tamen deducebar ad eam cogitationem, ut te pro tua admirabili ac singulari sapientia de otio, de pace, de concordia civium agi velle arbitrarer: & ad eam rationem existimabam satis aptam esse & naturam & personam meam. Quod si ita est; & si qua de Pompejo nostro tuendo, & tibi ac Republicæ reconciliando cura te attingit; magis idoneum, quam ego sum, ad eam causam profecto reperies neminem: qui & illi semper, & Senatui, cum primum potui, pacis auctor

fui;

fui; nec, sumptis armis, belli ullam partem attigi, iudicavi: que eo bello te violari, contra cuius honorem, populi Romani beneficio concessum, inimici atque invidi niterentur. Sed ut eo tempore non modo ipse fautor dignitatis tuæ fui, verum etiam cæteris auctor ad te adjuvandum; sic me nunc Pompeji dignitas vehementer movet: aliquot enim sunt anni, cum vos duo delegi, quos præcipue colerem, & quibus essem, sicut sum, amicissimus. Quamobrem a te peto, potius omnibus precibus oro & obtestor, ut in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi, ut tuo beneficio bonus vir, gratus, pius denique esse in maximi beneficii memoria possim; quæ si tantum ad me ipsum pertinerent, sperarem me a te tamen impetraturum. Sed, ut arbitror, & ad tuam fidem, & ad Rempublicam pertinet, me e paucis, & ad utriusque vestrum, & ad civium concordiam, per te quam accommodatissimum conservari. Ego, cum antea tibi de Lentulo gratias egissem, cum ei salutem, qui mihi fuerat, fuisses: tamen lectis ejus literis, quas ad me gratissimo animo de tua liberalitate beneficio misit, eandem me salutem a te accepisse putavi, quam ille: in quem si me intelligis esse gratum; cura, obsecro, ut etiam in Pompejum esse possim.

CICERO ATTICO SAL.

XII. LEGEBAM tuas literas XIII Kalend. cum mihi epistola affertur a Lepta, circumvallatum esse Pompejum; ratibus etiam exitus portus teneri. Non medius fidius præ lacrymis possum reliqua nec cogitare, nec scribere. Misi ad te exemplum. Miseros nos! cur non omnes fatum illius una executi sumus? Ecce autem a Matio & Trebatio eadem: quibus Minturnis obvii Cæsaris tabellarii. Torqueor infelix, ut jam illum Mucianum exitum exoptem. At quam honesta, at quam expedita tua consilia, quam evigilata tuis cogitationibus,

¹ Mucianum] Q. Mucius Scaevola iussu ² Tuis] Lambinus conjicit, quem evigilata Marii junioris tum Consulis trucidatus est in late tue cogitationes. curia Hostilia. *Popma.*

nibus, qua itineris, qua navigationis, qua congressus, fermoneisque cum Cæsare? Omnia tum honesta, tum cauta. In Epirum vero invitatio quam suavis, quam liberalis, quam fraterna? De³ Dionysio sum admiratus: qui apud me honoratior fuit, quam apud Scipionem Panætius: a quo impurissime hæc nostra fortuna despecta est. Odi hominem, & odo: utinam ulcisci possem: sed illum ulciscuntur mores sui. Tu, quaeso, nunc vel maxime quid agendum nobis sit, cogita. Populi Romani exercitus Cn. Pompejum circumfidet; fossa & vallo septum tenet; fuga prohibet; nos vivimus, & stat urbs ista? Praetores jus dicunt? Aediles ludos parant? Viri boni usuras perscribunt? ego ipse sedeo? Coner illuc ire, ut infanus? implorare fidem municipiorum? boni non sequentur; leve irridebunt; rerum novarum cupidi, victores præferunt & armati, vim & manus afferent. Quid censes igitur? equidnam est tui consilii⁵ ad fines hujus miserimæ vitæ? Nunc doleo, nunc torqueor, cum quibusdam aut sapiens videor, quod una non ierim, aut felix fuisse. Mihi contra. Nunquam enim illius victoriæ focus esse volui; calamitatis mallem fuisse. Quid ego nunc tuas literas, quid tuam prudentiam, aut benevolentiam implorem? Actum est. Nulla re jam possum juvari, qui, ne quid optem quidem jam habeo, nisi ut aliqua inimici misericordia liberetur.⁶ Οὐκ ἔστι τρυμνὸς λόγῳ, ut opinor, ille de ratibus. Quid enim est, quod Dolabella his literis, quas III. Idus Mart. a Brundisio dedit, hanc⁸ εὐήμερον quasi Cæsaris scriberet, Pompejum in fuga esse? cum-

³ Dionysio] Ep. 4. lib. VII.

⁴ Viri boni] Non sunt hoc loco optimates: sed ut mille aliis in locis harum epistolarum, viri locupletes, feneratores, qui pecuniam sub usuris elocant. Vide Gronov. IV. Obser. p. Græc.

⁵ Ad fines] Id est, superpetit-ne tibi aliquid consilii, quo perducas ad fines, ad metas hujus infelicissime vitæ, & in aliam beatiorum migrem? *Besius.*

⁶ Οὐκ ἔστι τρυμνὸς λόγῳ] Non est verus sermo. Principium est palinodia illius, quam fecit Stesichorus, cum Helenæ maledixisset, coque nomine oculis privatus esset. Poni-

autem Plato in Phædro, his verbis, τὸν γὰρ ὀφθαλμῶν, &c. id est, nam cum oculis orbatus esset Stesichorus, propter quod Helena maledixerat, non ignoravit, quemadmodum Homerus: sed, ut ipse qui musicus esset, causam ejus vos intellexit, & continuo hoc carmen fecit: Non verus ille est sermo: nunquam navitor velle est velivolis opulenta ad Pergama Troia. Absoluta igitur tota illa, que appellatur, palinodia, sensum oculorum statim recuperavit. *Lambin.*

⁷ Ille] A Lepta scriptus. *Corrad.*

⁸ Εὐήμερον] Prosperum dici solem.

eumque primo vento navigaturum? quod valde discrepat ab iis epistolis, quarum exempla antea ad te misi. Hic quidem⁹ mera scelera loquuntur: sed non erat nec recentior auctor, nec hujus rei quidem¹⁰ melior Dolabella.

⁹ Mera scelera] De consilio Cæsaris intercludendæ Pompejo fuga. *Manus.*

¹⁰ Melior] Ut præfens & Cæsarianus.

CICERO ATTICO SAL.

XIII. TUAS XI Kalend. accepi literas, quibus omnia consilia differs in id tempus, cum scierimus, quid actum sit: & certe ita est: nec interim potest quidquam statui, sed ne cogitari quidem. Quanquam hæc mihi literæ Dolabellæ jubent ad pristinas cogitationes reverti. Fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestas, qua ego illum usum puto.² Συναγωγῆς consiliorum tuorum non est a me collecta ad querelam, sed magis ad consolationem meam. Nec enim me tam hæc mala angebant, quam suspicio culpæ, ac temeritatis meæ: eam nullam puto esse; quoniam cum consiliis tuis mea facta & consilia consentiunt. Quod mea prädicatione factum esse scribis magis, quam illius merito, ut tantum ei debere viderer; est ita. Ego illa extuli semper, & eo quidem magis, ne quid ille³ superiorum meminisse me putaret: quæ si maxime meminissem; tamen illius temporis⁴ similitudinem jam sequi deberem. Nihil me adjuvit, cum posset: & postea fuit amicus, ⁵ etiam valde: ecquam ob causam, plane nescio. Ergo ego quoque illi. Quin etiam illud par in utroque nostrum, quod ab eisdem illecti sumus. Sed utinam tantum ego

Tom. VIII. C c c ei

¹ Pristinas cogitationes] De professione mea ad Pompejum: quem cum scripserit Dolabella primo vento navigaturum, navigasse puto; quoniam pridie Quinquatrus tempestas fuit ad navigandum maxime idonea. At quomodo hoc jubent literæ Dolabellæ, qui Cæsaris in prædiis erat? *Jubent*, dixit, pro, efficiunt: cum navigasse Pompejum significent. *Man.*

² Συναγωγῆς] Collectio. Intelligit illa consilia, que ex variis literis Attici collecta

conjecerat in epistolam to. hujus libri. *Græc.*

³ Superiorum] Superioris injuriæ, cum me, sum prædium contra meos inimicos implorantem, deseruit. Vide supra epist. 4. hujus libri. *Manutius.*

⁴ Similitudinem] Primo me deseruit, cum patria pulsus sum: deinde adjuvit, ut restitueret: item ego, quod ante omnia, nunc facere debeo, ut eum adjuvem. *Idem.*

⁵ Etiam valde] Conspicebat Muretus, & quam valde, & quam ob causam.

ei prodesse potuissem, quantum mihi ille potuit. Mihi tamen, quod fecit, gratissimum: nec ego nunc cum iuvare quare possim, scio: nec, si possem, cum tam pestiferum bellum pararet, adjuvandum putarem. Tantum offendere animum eius hic manens nolo. Nec mehercule ista videre, quæ tu potes jam animo providere, nec interesse istis malis possem. Sed eo tardior ad discendum fui, quod difficile est de discessu voluntario sine ulla spe reditus cogitare. Nam ego hunc ita paratum video peditatu, equitatu, classibus, auxiliis Gallorum, quos Matius ⁶ ἐλάπειν, ut puto; sed certe dicebat, ⁷ peditum cccc, equitum sex polliceri sumptu suo annos decem. Sed fit hoc ⁸ λάπισμα. Magnas habet certe copias: & habebit non, ut ille, ⁹ vestigal, sed civium bona. Adde confidentiam hominis; adde imbecillitatem bonorum virorum; qui quidem, quod illum sibi merito iratum putant, oderunt; ut tu scribis, ludum: ¹⁰ ac vellem, scribis, quisnam hic significasset. ¹¹ Sed & iste, quia plus ostenderat, quam fecit;

⁶ Ἐλάπειν] Ostendebat, supra veritatem narrabat.

⁷ Πεδίτων cccc] Id est, peditum decem millia, equitum sex millia. *Bofius.*

⁸ Λάπισμα] Ostentatio.

⁹ Vestigal] Vestigalia provinciarum, quæ sibi pendit jubebit Pompejus, tanquam imperatori senatus populique Romani. Provincie pleraque, præcipue Orientales erant a Partibus Pompeji. Cæsar vero habebat bona civium, urbem tenens & Italiam. *Grævius.*

¹⁰ Ac vellem; scribis] Forte Cicero scripsit: ac vellem quinam hi significasset. Valde absurde scribis, quod tercio abhinc verbo præcesserat, repetitur. Quod vitio librarii tribuendum. Sententia sic erit aperta: Multi optimates oderunt hunc, qui ludendus erit, ludum, ut tu scribis, propter incertos belli eventus, metuentes sibi a Cæsare, quem sibi merito putant iratum. Ac vellem addidisset, quinam hi sint optimates, qui hunc ludum oderunt. *Grævius.* Forte legendum: Ut tu scribis, lugent, ac vellem scilicet. Quis non hoc significat? Lugent, deplorant infelicitatem Pompeji. Vellem scilicet eum lugere jure, nempe mortuum. *J. F. Gron.*

¹¹ Sed & iste] Omnino amatur excidisse censeo, quia statim bis illud idem verbum

sequitur. Nam & in hoc genere sæpe librarii errarunt ut idem verbum fenel iterum, que in eadem periodo repetendum fenel tantum scripserint, & iterum cum illo, quod iterandum erat, rotos versus omiserint. Nullus dubito quin Cicero scripserit: Sed & iste, quia plus ostenderat, quam fecit, amatur, & vulgo illum qui amatur non amatur. Cæsar amatur, quia non tantum mali importat, quantum ipse se ferebat, cum bellum inferret Urbi & Italia: lenem enim se præbet & clementem non solum erga eos, qui quiescunt, sed & qui arma contra illum tulerunt, si in ejus incidunt manus, ut ostendit illi, quos Corfinii cepit, cives Pompejanorum partium. Pompejum vero multi non amant, qui ante amici ejus erant, & quod Urbem & Italiam deseruerit, & quod eis famem & vastitatem minetur, pestiferumque bellum adductis barbaris cogit, multaque alia in se admittat, quæ in honorum odium eum adducunt. Muretus rescribebat: sed & istum, quia plus ostendit, quam fecit, amant, & vulgo illum, qui amatur, non amant. Verum *J. Fr. Gronovius* leg. falsificabatur: *se da iste*; hoc est se vendit, amabilem facit. *Ep. 5.* hujus libri: *Vide ut huic dent, ac daturus sint.* *Grævius.*

& vulgo illum, qui amatur, non amant. Municipia vero, & rustici Romani illum metuunt, hunc adhuc diligunt. Quare ita paratus est, ut, etiam si vincere non possit, quo modo tamen ipse vinci possit non videam. Ego autem non tam ¹² φοβέω hujus timeo, quam ¹³ σεβήθηγκω. Ai γδ ἦ τὸ τὸν δέσπης, inquit Πλάτων, οἷδ' οἷ μεμνησθῆναι δέσπης. Illa ¹⁴ ἀπίστω video tibi non probari: quæ ne mihi quidem placebant: sed habebam in illis & ¹⁵ occultationem, & ¹⁶ ἰσοπέστω fidelem: quæ si mihi Brundusii suppetant, mallem: sed tibi occultatio nulla est. Verum ut scribis, cum ¹⁷ sciendum. Viris bonis me non nimis excuso. Quas enim eos cœnas & facere & obire scripsit ad me ¹⁸ Sextus? quam lautas? quam tempestivas? Sed sint quamvis boni, non sunt meliores quam nos: moverent me, si essent fortiores. De Lanuvino Phameæ erravi: ¹⁹ Trojanum somniabam. Id ego ²⁰ volui Q. sed ²¹ pluris est. Istud tamen cuperem emeris, si ullam spem fruenti viderem. Nos quæ monstra quotidie intelligamus, ²² ex illo libello, qui in epistolam conjectus est. Lentulus noster Putcolis est ²³ ἀδμοῶν, ut Cæcius narrat. Quid agat? ²⁴ Ἰγερῶνιδω Corfinientem reformidat: ²⁵ Pompejo nunc putat satisfactum: beneficio Cæsaris movetur; sed tamen movetur magis

C c c 2

26 per-

¹² φοβέω] Prestigias.

¹³ Πυθώων &c.] Sualionem violentam. Nam tyrannorum preces, inquit Platon, permittæ sunt, ut scis, necessitatibus.

¹⁴ Ἀπίστω] Loca portu carentia.

¹⁵ Ουκλήσησιν] Ne laurus hæc nostra in oculos, & in vobis malevolentium incurret. *Corrad.*

¹⁶ Ἴσοπέστω] Comitatum, ministrorum observantiam.

¹⁷ Sciendum] Quid Brundusii actum sit, num Pompejus classe abierit. *Man.*

¹⁸ Sextus] Perducens. *Ep. 12. lib. VII.*

¹⁹ Trojanum] Lanuvium & Trojanum erant duo prædia Phameæ: utrumque vicinum agro Antiati. Itaque cum Phameas Lanuvium Antii profcripisset, Cicero falso creditur esse illius Trojanum: cui nomen a Troja, loco in agro Laurente finitimo Antiati, Ardati, Lanuvino: in quo prius in Italia Aeneas cum suis constitit. Pællus, & Cato in Originibus. *Poppo.*

²⁰ Valui Q.] Quingentis millibus emere. Vide ep. 8. *Manutius.*

²¹ Pluris est] Carius venditur. Est sepe est venale esse. *Grævius.*

²² Ex illo libello] Intelligit *Corrad.* Videtur ista elliptis dura & perum usitata. Si manuscripti annexerent, legere potius: Nos quæ monstra quotidie intelligimus ex illo libello, qui in epistolam conjectus est. *Grævius.*

²³ Ἰγερῶνιδω] Mavonis plenus. Lentulus, inquit, Putcolis curis & maxore se ipsum exedit, ut ex Cæcio audivi. Quid agat miser? non audeo ire ad Pompejum, propter dedecus, quod deditio Corfinii suscepit. *Græv.*

²⁴ Ἰγερῶνιδω] Deditus, infamiam, cuius putat. *Corrad.* Qualem Corfinii capus sibi videtur sustulisse. *Corrad.*

²⁵ Pompejo] Cajus cula captus est, quamvis Pompejus cum in Domitium conferrat. *Ep. 16. lib. VIII. Item.*

persecta re. Tene ²⁷ hæc ferre posse? Omnia misera; sed hoc nihil miserius: Pompejus Cn. Magium de pace misit; & tamen oppugnatur; quod ego ²⁸ non credebam: sed habeo a Balbo literas, quarum ad te exemplum misi: lege, quaeso, & illud infimum caput ipsius Balbi optimi, cui Cnæus noster locum, ubi hortos ædificaret, dedit: quem cui nostrum non sæpe prætulit? itaque ²⁹ miser torquetur. Sed, ne bis eadem legas, ad ipsam te epistolam rejicio. Spem autem pacis habeo nullam. Dolabella suis literis, Idibus Mart. datis, meum bellum loquitur. Maneamus ergo in illa eadem ³⁰ sententia misera & desperata: quando ³¹ hoc miserius esse nihil potest.

²⁶ *Persecta re*] Hoc est, postquam cognovit infirmitatem partium Pompejanarum. *Grevius.*

²⁷ *Hæc*] Pars hæc epistolæ ex intervallo adscripta post acceptas a Balbo, & a Dolabella literas. Cum enim oppugnari Pompejum cognovisset; dolore percitus, *Men^o*, (alii, *Ten^o*) inquit, *hæc ferre posse?* aut est

initium epistolæ. *Men.*

²⁸ *Non credebam*] Putans fore, ut potius per Pompejum, quam per Cæsarem fieret, ne pax fieret. Ep. 23. lib. VIII. *Corradus.*

²⁹ *Miser torquetur*] *E. p. 23. lib. VIII. Corradus.* Ut & illud, *Balbi optimi*, proxime dictum. *Men.*

³⁰ *Sententia*] Discedenti. *Cov.*

³¹ *Hoc*] Hac mansione. *Idem.*

BALBUS CICERONI IMP. S.

CÆSAR nobis literas perbreves misit, quarum exemplum subscripsi. Brevitate epistola scire poteris eum valde esse distentum, qui tanta de re tam breviter scripserit. Si quid præterea novi fuerit, statim tibi scribam.

CÆSAR OPPIO, CORNELIO. S.

„ A. d. VII Id. Mart. Brundisium veni: ad murum castra
„ posui. Pompejus est Brundisii. Misit ad me Cn. Magium
„ de pace. Quæ visa sunt respondi. Hoc vos statim scire
„ volui. Cum in spem venero de compositione aliquid me
„ conficere, statim vos certiores faciam.

Quomodo me nunc putas, mi Cicero, torqueri, postquam rursus in spem pacis veni, ne qua res eorum compositionem impediatur? Namque, quod absens facere possum, opto. Quod

si una essem, aliquid fortasse proficere possem videri. Nunc expectatione crucior.

CICERO ATTICO SAL.

XIV. MISERAM ad te IX Kalend. exemplum epistolæ Balbi ad me, & Cæsaris ad eum: ecce tibi eodem die Capua literas accepi ab Q. Pedio, Cæsarem ad se pridie Idus Mart. misisse hoc exemplo: *Pompejus se oppido tenet. Nos ad portas castra habemus: conatur opus magnum, & multorum dierum, propter altitudinem maris. Sed tamen nihil est, quod potius faciamus. Ab utroque portus cornu jactamus, ut aut illum quam primum trajicere quod habet Brundisii copiarum cogamus, aut exitu prohibeamus.* Ubi est illa pax, de qua Balbus scripserat torqueri se? equid acerbius? equid crudelius? Atque eum loqui quidam ¹ *adversarios* narrabant; ² Cn. Carbonis, M. Bruti se pœnas persequi, omniumque eorum, in quos Sylla crudelis hoc socio fuisset: nihil Curionem se duce facere, quod non hic Sylla duce fecisset: ³ ad ambitionem, quibus exilii pœna superioribus legibus non fuisset; ab illo patriæ proditores de exilio reductos esse: queri de Milone

¹ *Adversarios*] Certo autore.

² *Cn. Carbonis, M. Bruti*] Quos Pompejus, Syllæ socius, occiderat. Appianus, Plutarchus, alii. *Manut.*

³ *Ad ambitionem*] In locis corruptis aliud est sententiam videre, aliud verba restitueri. Ego hic, quid Cicero dicat, intelligo: sic enim opinor: quibus verbis dicat, divinare non possum. Dux sunt comparationes, una Curionis & Cæsaris cum Pompejo & Sylla; altera Pompeji cum Sylla. In priore non Curionem crudeliter improbeque se duce facere, uti fecerit Pompejus duce Sylla, significat; sed, ut sibi Curio rebus in omnibus obsequatur, itidem Pompejum, quascunque res Sylla imperaverit, aut voluerit, in iis rebus desisse operam ut illi plane satisficeret. Non igitur facta Curionis cum Pompeji factis comparatione; ne & se Syllæ, & Curionem Pompejo similes in crudelitate faciat, sed voluntatem confert cum voluntate, obsequium cum obsequio. Posterior comparatio Pompejum & Syllam æque indicat inique fecisse: cum Sylla victor proditores patriæ reducerit. Pompejus consul III. lege de ambitu lata in exilium eiecit eos, quibus veteres leges damnatis de ambitu exilium non irrogabant. Itaque Syllæ primum viventis imperio, deinde mortui exemplo fecit impohe Pompejum. Constat, opinor, satis de sententia: verba consideremus. *Ad ambitionem*, mendose dictum. *Ab illo*, non est quo referatur, nec dubito, quin desit, *Ab hoc*. Ut sit; *Ab hoc*, a Pompejo: *Ab illo*, a Sylla. *Reductos*, postulat alterum participium, hujusmodi scilicet *Exsectos*, aut, *Expulso*: ut hoc totum aut his fortasse, aut similibus certe verbis Cicero scripserit: *Ab hoc lege de ambitu nova, quibus exilii pœna superioribus legibus non fuisset, effectos; ab illa patriæ proditores de exilio reductos esse.* De ambitu quidem legem Pompejam significat; de qua Pedianus, & Cæsaris ipse lib. III. de bello civili. *Lion.*

ne⁴ per vim expulso: neminem tamen se violaturum, nisi qui⁵ arma. ⁶ Hæc contra Bæbius quidam, a Curione III Id. profectus, homo non infans,⁷ sed quis, ulli non dicat. Plane nescio quid agam.⁸ Illinc equidem Cnæum profectum puto. Quidquid est biduo sciemus. A te nihil, ne⁹ Anteros quidem, qui a te, literarum: nec mirum. Quid enim est quod scribamus? ego tamen nullum diem prætermitto. Scripta epistola, literæ mihi ante lucem a Lepa Capua reditæ sunt Idib. Mart. Pompejum a Brundisio conscendisse, at Cæsarem a. d. VII Kal. Apr. Capuæ fore.

⁴ Per vim] Quasi iudices cum Pompeji consulis metu condemnasset: quia, cum iudicium Milonis ageretur, exercitum in foro, & omnibus in templis, que circa forum sunt, collocaverat. Quod Cæsar *ibid.* reprehendit. *Idem.*

⁵ Arma] Tulisset. Pompejus autem omnibus minabatur, qui ipsius in prædiis non fuissent. *Idem.*

⁶ Hæc contra] Subandi, narrabat Cæsarem talia non loqui. *Popma, Forte, Hæc contra Bæbius, &c. J. F. Gronov.*

⁷ Sed quis] Hoc sensu: Non infans ille quidem est, sed ita obscurus, ut, quis sit,

nemini possit dicere. *Idem.* Scribe: sed quis illa non dicat? hoc est non infans naranidicium & agendi que audierit: sed adeo palam ostendit Cæsar, se hoc agere, & acturum esse, ut nemo tam puer & ignarus rerum dicendi sit, qui non eadem quasi ab eo dicta fingere & jactare possit. *J. F. Gronov.*

⁸ Illinc] Brundisio. *Corrad.*

⁹ Anteros] Libertus fuit Attici, cuius mentio fit epistola prima libri XI. Sentius autem horum verborum est: a te nihil attulit literarum, ne Anteros quidem, qui a te venit. *Bohus.*

CICERO ATTICO SAL.

XV. CUM dedissem ad te literas, ut scires Cæsarem Capuæ VII Kalend. fore, allatæ mihi Capua sunt literæ eum in Albano apud Curionem v Kalend. fore. Eum cum videro, Arpinum pergam. Si mihi¹ veniam, quam peto, dederit, utar illius conditione: sin minus, impetrabo aliquid a me ipso. Ille, ut ad me scripsit, legiones singulas posuit Brundisii, Tarenti, Siponti. Claudere mihi videtur maritimos exitus: & tamen ipse Græciam spectare potius, quam Hispanias. Sed hæc longius absunt. Me nunc & congressus hujus stimulat; (is vero adest) & primas ejus actiones horreo. Volet enim credo fenatus-consultum facere: vo-

let

¹ Veniam] Ut absum, cum aliquid in fenatu contra Pompejum ageretur. Epistola 6. *Mansuetus.*

let² Augurum decretum: ³ rapiemur, aut absentes vexabimur: vel ut Consules roget Prætor, vel Dictatorem dicat: quorum neutrum jus est. Sed, si Sylla potuit efficere ab Interrege ut Dictator diceretur, cur hic non possit? ⁴ Nihil expedio, nisi ut aut ab hoc, tanquam Q. Mucius, aut ab illo, tanquam L. Scipio. Cum tu hæc leges, ego illum fortasse convenero. ⁵ Τέρτα, χιόντερον. Ne illud quidem nostrum proprium: erat enim spes propinqui reditus; erat hominum querela. Nunc exire cupimus; qua spe reditus mihi quidem nunquam in mentem venit. Non modo autem nulla querela est municipalium hominum, ac rusticorum, sed contra me tuunt ut crudelem, iratum. Nec tamen mihi quidquam est miserius, quam remansisse; nec optatius, quam evolare, non tam ad belli, quam ad fugæ societatem. Sed tu omnia consilia differebas in id tempus, cum sciremus, quæ Brundisii acta essent. Scimus nempe: hæremus nihilo minus. Vix enim spero mihi hunc⁶ veniam daturum, etsi multa assero iusta ad impetrandum. Sed tibi omnem illius meumque sermonem, omnibus verbis expressum, statim mittam. Tu nunc omni amore entere, ut nos cura tua & prudentia juves. Ita subito accurrit, ut ne⁷ T. Rebillum quidem, ut constitueram, possim videre. Omnia nobis imparatis agenda. Sed tamen, ⁸ ἄλλα μὲν αἰτῆς, ut ait ille, ἄλλα δὲ ἔξι δάμναον ὕποψήσεται. Quidquid egero, continuo scies. ⁹ Mandata Cæsaris

² Augurum decretum] Ut augures decernant, licere prætori comitia consularia habere; aut dictatorem dicere. Ep. 8. *Idem.*

³ Rapiemur] Romam, ut auget, & senator id decernat: aut, si recusabimus ire, vexabimur. *Idem.*

⁴ Nihil expedio] Cogitatione nihil expli-co, nihil assequor nisi hoc, exitum mihi impendere aut Q. Mucii, qui est a Mario juniore occisus; aut L. Scipionis, quem Sylla proscriptit. *Idem.*

⁵ Τέρτα, χιόντερον] Perfero gravius, supple tulisti. Odyse. Cum scilicet lege Clodia pulsus indignissime exulasti. Tibi, inquit, illud nostrum, Attice, gravius videtur: mihi contra. Proprium enim non erat, hoc est non ejusmodi, ut idem semper futurum esset, quod mutari non posset. Id enim va-

let Proprium. Ad locum Homeri de Ulyssæ respicit. Que verba Horatius, Ulyssæ cum Tirefa loquentem inducens, ita verit Sar. 5. lib. II.

Fortem hoc animum tolerare iubeo: Et quondam majora tuli. *Idem.*

⁶ Veniam daturum] Concessurum, ut absum, cum in fenatu contra Pompejum ageretur. Epist. hujus lib. 6. *Idem.*

⁷ T. Rebillum] Titus Caninius Rebillus dicebatur. *Bohus.*

⁸ ἄλλα μὲν αἰτῆς] Alia quidem ipse, alia vel Deus fugaverit. Verba Homeri ex III. lib. Odyssæ, que Minerva Mentorem referens pronunciat, hortans Telemachum, ut absque timore Nestorem alloquatur. *Vilhorius.*

⁹ Mandata] De pace. *Corradus.*

ris ad Consules & ad Pompejum, quæ rogās, nulla habeo; quæ Ægypta attulit, illa e via mihi ad te ante: e quibus mandata puto intelligi posse. Philippus Neapoli est, Lentulus Puteolis. De Domitio, ut facis, sciscitare ubi sit, quid cogitet. Quod scribis, asperius me, quam mei patiantur mores, de Dionysio scripsisse, vide quam sim¹⁰ antiquorum hominum. Te mediis fidiis hanc rem gravius putavi laturum esse, quam me. Nam præterquam quod te moveri arbitror oportere injuria, quæ mihi a quoquam facta sit; præterea, te ipsum quodam modo hic violavit, cum in me tam improbus fuit. Sed tu id quanti æstimes, tuum iudicium est. Nec tamen in hoc tibi quidquam oneris impono. Ego autem illum male sanum semper putavi; nunc etiam impurum & sceleratum puto: nec tamen mihi inimiciorem, quam sibi. ¹¹ Philargyro bene: causam certe habuisti & veram, & bonam; relictum esse me potius, quam reliquisse. Cum dedissem jam literas a. d. VIII Kalend.¹² quos cum Matio pueri,

¹⁰ Antiquorum hominum] Græci item *ἀγροίαι* appellant rudes, & stultos homines, & propter eandem causam *ἄβυσσος* eosdem quoque vocant. Miratur Cicero, seque nimis simplicitatis *ἀμάρ*, quod Atticus iustitiam suam in Dionysium iracundiam reprehenderit, seque magno opere stulticia sua & nimia bonitate deceptum dicit, putasse gravius illum laturum, quæ Dionysius improbe fecerat, quam se, duabus de causis: & quia amicum offenderat, debemus autem injuriis amicorum commoveri: & quia iudicium ac testimonium, quod de illo apud se fecerat, sefellerat. *Vilioris*.

¹¹ Philargyro bene] Sic omnes veteres & novi codices, quare nihil mutavimus. Quamvis alii, de *Philargyro* legant. Putamus autem de Dionysii injuria adhuc Ciceronem loqui. Cum enim (ut opinor) de hac re Philargyros sermonem haberet cum Attico; Ciceronemque fortasse accusaret, planum est fecit Atticus rem aliter se habere, atque ille putaret. Credebat enim Philargyros Dionysium esse relictum, & ejectum, cum ipse potius improbe Ciceronem reliquisset. Ideoque dicit illum habuisse causam & veram & bonam: res enim ita se habebat. Facile autem Ciceroni videbatur defensio sua fuscipi,

& ad exitum perducere posse, ut scilicet in eo negotio nihil culpe admisisset probaretur. Existimamus autem intelligi debere, *Respondisti*, seu aliquid simile verbum. *Vilior*. Pro *respondisti*, Bosius ex suis MSS. reponit *curasti*, quam deinde vocem in contextum Græterus & Grævius intruserunt. Cum huic loco non satis apta videretur, malui *Viliorum*, Manutium, ac Lambinum sequi, *Oliverius*.

¹² Quos cum Matio] Malim *Quos Matio* indulta præpositione. Qui enim cum Matio & Trebatio miserit, qui & Trebatium neget se vidisse: & ab eo Matioque literas accepit? Itaque puto Ciceronem ut Trebatium alloqueretur, ante congressum cum Cæsare, ad eum pueros misisse: quos ait, jam datis literis, ad VII Kal. rediisse: nec dubito, quin proximas superiores intelligat. *Trebatia* forsitan dicto est, lequique oportet. *Pueri quos Matio & Trebatio miseram*, Malasp. Assentior Malaspinz, recte hunc locum emendant. *Grævius*. Potest manere incolamini sensu præpositio *cum*. Quippe collocatus cum Cicerone Matius, se ad Trebatium retulerat: cum illo pueros miserat Cicero, qui ab utroque afferrent literas. *Mongelatus*.

pueri, & Trebatio miseram, epistolam mihi attulerunt hoc exemplo.

MATIUS ET TREBATIUS CICERONI IMP. S.

CUM Capua exissemus, in itinere audimus Pompejum Brundisio a. d. XVI Kalend. April. cum omnibus copiis, quas habuerit, profectum esse: Cæsarem postero die in oppidum introisse; concionatum esse; inde Romam contendisse; velle ante Kalend. esse ad urbem, & paucos dies ibi commorari, deinde in Hispanias proficisci. Nobis non alienum visum est, quoniam de adventu Cæsaris pro certo habebamus; pueros ad te remittere, ut id tu quamprimum scires. Mandata tua nobis curæ sunt, eaque, ut tempus postularit, agemus. Trebatius Scævola¹ facit ut antecedit. Epistola conscripta, nuntiatum est nobis, Cæsarem a. d. VIII Kal. April. Beneventi mansurum, a. d. VII Capuæ, a. d. VI Sinuessæ. Hoc pro certo putamus.

¹ *Facit ut antecedit*] Romana lepidaque *diligent*: quod est: Me unice diligunt. Mandicendi ratio, qua tempus actione describitur. *Facit enim ut antecedit*, idem valet quod, *antecedit*. Sic infra, lib. XI: *Eo fecit, ut celeriter eunti darent*: pro eo quod est, *Dedit*. Item Amplio Balbo, libro epistol. ad Torquatum: *Plone ita faciunt, ut me unice Grævius*.

CICERO ATTICO SAL.

XVI. CUM, quod scriberem ad te, nihil haberem; tamen, ne quem diem intermitterem, has dedi literas. A. d. VI Kal. Cæsarem Sinuessæ mansurum nuntiabant. Ab eo mihi literæ redditæ sunt a. d. VII Kal. quibus jam ¹ *opes meas*, non, ut superioribus literis, *opem*, expectat. Cum ejus clementiam Corfiniensem illam per literas collaudavissim, rescriptis hoc exemplo.

¹ *Opes meas*] Ex ambiguo, perinde ac si dicat, res meas. *Corrad.*

CÆSAR IMP. CICERONI IMP. S. D.

REGTE auguraris de me, (bene enim tibi cognitus sum) nihil a me abesse longius crudelitate. Atque ego cum ex ipsa re magnam capio voluptatem: tum meum factum probari abs te, triumpho gaudio: neque illud me moveret, quod ii, qui a me dimissi sunt, discessisse dicuntur, ut mihi rursus bellum inferrent: nihil enim malo, quam & mei similem esse, & illos sui. Tu velim mihi ad urbem præsto sis, ut tuis consiliis, atque opibus, ut consuevi, in omnibus rebus utar. Dolabella tuo nihil scito mihi esse jucundius. Hanc adeo habebō gratiam illi: neque enim aliter facere poterit: tanta ejus humanitas, is sensus, ea in me est benevolentia.

¹ Gratiam] Hanc vero gratiam habebō poterit. Et vero Dolabella hoc suavit, & genero tuo, quod tecum ager, ut ad urbem Cæsar de eo gratias illi egit. Ep. 4. lib. X. mihi præsto sis. Neque aliter tibi suadere *Popma.*

CICERO ATTICO SAL.

XVIII. TREBATIUM v Kal. quo die has literas dedi, expectabam. Ex ejus nuntio, Matiique literis meditabor, quomodo cum illo loquar. O tempus miserum! nec dubito quin a me contendat, ad urbem veniam. Senatū enim Kalend. velle se frequentem adesse, etiam Formiis profcribi jussit. Ergo ei negandum est? Sed quid præripi? statim ad te perscribam omnia. Ex illius sermone statim,

Arpi-

¹ Quid præripi] Scilicet, necesse est: statim ut cum eo locus ero, perscribam quæcumque fecero. Non oportet hac anticipare, & ante, quam gesta sint, velle explicare. Eodem hoc verbo, eodem significata videtur prima sequentis libri epistola: Nihil si te aliter cõsuler, & hinc abero, & illi: sed alterum mihi est certius, nec præripiam: tamen: expectabo tuum consilium. Vitorius. Faernus ex corrupta scriptura præripi, quæ est in libris manuscriptis, primus præcepto le-

gendum conjecit. *Ursinus.* Lege: Sed quid præripi? hoc sensu: sed quid anticipas & ante tempus quid aures ista scire, quæ posteaquam convenero Cæsarem, ad te perscribam? Turneb. *Advers.* XXI. Mihi Faerni conjectura maxime probatur. Nam & Balbiol. & Helms. quid præripi scribunt. Hinc nihil facilius, nihil ad hanc sententiam accommodatius fingi potest, quam quid præripi? Grævius.

Arpinumne mihi eundem sit, an quo alio. Volo Ciceroni meo togam puram dare. ² Istic puto. Tu, quæso, cogita quid deinde: nam me hebetem molestia reddiderunt. A Curio velim scire ecquid ad te scriptum sit de Tirone. Ad me enim ipse Tiro ita scripsit, ut verear quid agat. Qui autem veniunt ³ inde, ⁴ id modo nuntiant. Sane in magnis curis etiam hac me sollicitat. In hac enim fortuna, perutilis ejus & opera, & fidelitas esset.

² Istic puto] Romæ. *Corradus.*

addunt, unde probent, id verum esse. *Idem.*

³ Inde] Paris. *Idem.*

Ceteri nescio quid nugarum. Grævio probabilis videtur Corradi conjectura: sed Vitorii tamen retinenda lectio, donec e Mss. verior eruatur. *Oliver.*

⁴ Id modo nuntiant. Sane] Putamus ita legi posse: id modo nuntiant sanum: hoc nuntiant illi quidem sanum: sed nihil

rrior cruatur. *Oliver.*

CICERO ATTICO SAL.

XIX. UTRUMQUE ex tuo consilio: nam & oratio fuit ea nostra, ut bene potius ille de nobis existimaret, quam gratias ageret: & in eo mansimus, ne ad urbem. Illa sefellerunt, facilem quod putaramus. Nihil vidi minus. Damnari se nostro judicio, tardiores fore reliquos, si nos non venerimus, dicere. Ego, dissimilem illorum esse causam. Cum multa; Veni igitur, & age de pace. Meone, inquam, arbitrato? An tibi, inquit, ego præscribam? Sic, inquam, agam: Senatui non placere in Hispanias iri, nec exercitus in Græciam transportari; multaque, inquam, de Cnæo deplorabo. Tum ille, Ego vero ista dici nolo. Ita putabam, inquam: sed ego eo nolo adesse, quod aut sic mihi dicendum est, multaque, quæ nullo modo possem flere, si adessem, aut non veniendum. Summa fuit, ut ille quasi exitum quærens, ut deliberarem. Non fuit negandum. Ita discessimus. Credo igitur hunc me non amare. At ego me amavi; quod mihi jam pridem usu non venit. Reliqua, o dii, qui comitatus! quæ, ut tu soles dicere, ⁴ 95-

D d d 2

XVII!

¹ Oratio] Cum Cæsare. *Manutius.*

Idem.

² Exitum] Sermonis. *Idem.*

⁴ Nescio] *Favus.* Vide ep. 12. huj. libri;

³ Ut deliberarem] Subaudi, diceret. *I-*

via! in qua erat ⁵ Eros Celeris. O ⁶ rem perditam! o copias desperatas! Quid, quod Servii filius? quod Titinii? quot in his castris ⁷ fuerunt, quibus Pompejus circumfideretur? sex legiones. ⁸ Maltum vigilat, audet: nullum video finem mali. Nunc certe promenda tibi sunt consilia. Hoc fuerat ⁹ extremum. Illa tamen ¹⁰ καταλειψεις illius est odiosa, quam pene praterii; *Si sibi consilii nostris uri non liceret, usurum, quorum posses, ad omniaque esse descensurum.* ¹¹ Vidisti igitur virum? ut scripseras. Ingemisti? certe. Cedo reliqua. Quid? continuo ipse in Pedanum, ego Arpinum. Inde expecto quidem ¹² ἀλαγδσαν illam tuam. Tu (malum) inquis, ¹³ actum ne agas. Etiam ¹⁴ illum ipsum, quem sequimur, multa fefellerunt. Sed ego tuas literas expecto. Nihil est enim jam, ut antea, videamus hoc quorsum evadat. Extremum fuit de congressu nostro: quo quidem non dubito quin istum offenderim. Eo maturius agendum est. Amabo te epistolam, & ¹⁵ πολιτικὴν. Valde tuas literas nunc expecto.

⁵ Eros Celeris] Ita dictum est, ut Davus Chremetis. Hic enim subintellegitur, libertus, aut, servus. Fuerat enim Eros quidam L. Metelli Celeris libertus. Lambin. Forte Cicero scripsit, in quo erat *ἐπιτοκῆ* scelerum, desiderium, cupiditas turpiter faciendi. J. F. Gronovius.

⁶ Rem perditam] Et perditam Caesaris causa, & copias ejusmodi, ut sperare nihil possis. Manutius.

⁷ Fuerunt] Quia Brundisio redibant. Et cum admiratione protulit: quasi vix credibile videatur, tot homines convenisse ad Cn. Pompejum circumfidentem. Idem.

⁸ Maltum] Hoc est, acerrimus est Caesar & audacissimus. Gronovius.

⁹ Extremum] Extremum vocat, postrema verba quae Caesar ipsi dixerat, ut scilicet deliberaret. Bosius.

¹⁰ Καταλειψεις] Clausula, conclusio.

¹¹ Vidisti] Sermo inchoatio brevis. Quirit Atticus, *Vidisti igitur virum?* respondet Cicero, *Ut scripseras*, puta cum auctoritate quasi dominum se gerentem. Rursus Atticus, *Ingemisti?* Cicero affirmat, *Certe*. Demum Atticus, *Cedo reliqua*: Cicero, *Quid?* continuo ipse in Pedanum, scilicet agrum vel praedium in regione Pedana, quae erat in-

ter Tibur & Praeneste. Poppo.

¹² ἀλαγδσαν] *Garrulentum*, supple hircundinem. Suscepit Atticus Ciceroni ne praenature mari se committeret, sed *ἐπιτοκῆ* καταλειψεις, id est, *χρηδὸν* expectaret: quibus verbis indicabat ante ver adultum navigandum non esse ad Pompejum. Bosius.

¹³ Actum ne agas] Actum agere apud hunc auctorem est ea de re facienda cogitare, quam antea factam oportuit, & cuius gerenda tempus jam praeterit. Idem auctor in Letho. *Esperavit enim utinam consilium, et acta agimus, quod vestram praesidio.* Et supra hoc ipso libro, ep. 4. *Est ne agamus.* Sensus ergo horum verborum est, Ne amplius cogites de navigatione ad Pompejum, cujus instituenta tempus elapsum est. Oportuit enim cum ipso Pompejo navigare. Bosius.

¹⁴ Illum ipsum] Respondens Attici verbis, *Quid inde?* inquit Cicero. Si lapsus sum, quod non ante navigarim, lapsus quoque saepe est & quidem gravissime ipse Pompejus, urbem scilicet & Italiam relinquens. Gronovius.

¹⁵ Πολιτικὴν] *Quae sit viri Respublica peritii.* Supple, scribas.

CICE-

CICERO ATTICO SAL.

XX. EGO meo Ciceroni, quoniam Roma caremus, Arpinibus nostris fuit gratum. Etsi omnes, & quae iter feci, mactos afflictosque vidi: tam tristis & tam atrox est ¹ ἀναδέσποτος hujus ingentis mali. Delectus habentur: in hiberna deducuntur. Ea, quae etiam cum a bonis viris, cum iusto in bello, cum modeste fiunt, tamen ipsa per se molesta sunt, quam censet acerba nunc esse, cum a perditis in civili nefario bello petulantissime fiant? Gave autem putes, quemquam hominem in Italia turpem esse, qui hinc abijt. Vidi ipse Formis universos: neque mehercule unquam homines putavi; & noram omnes; sed nunquam uno loco videram. Pergamus igitur quo placet, & nostra omnia relinquamus. Proficiscamur ad eum, cui gratior noster adventus erit, ² quam si una fuisset. Tum enim eramus in maxima spe: nunc, ego quidem, in nulla: nec, praeter me quisquam Italia cessit, nisi qui hunc inimicum sibi putaret. Nec mehercule hoc facio Reipublicae causa, quam funditus delectam puto: sed ne quis me putet ingratum in eum, qui me levavit iis incommodis, quibus idem affecerat: & simul quod ea, quae sunt, aut quae certe futura sunt, videre non possum. Etiam equidem senatus-consulta facta quaedam jam puto; utinam in ³ Volcatii sententiam. Sed quid refert? est enim una sententia omnium. Sed erit ⁴ injulissimus Servius, qui filium misit ad ⁵ effigendum Cn. Pompejum, aut certe

ca-

¹ ἀναδέσποτος] Conspicuum.

² Quam si una fuisset] Scribendum: *quam si una fuisset.* Qui libentius me visurus est nunc ad se venientem, inquit si semper a primo ei adhaesisset, simulque ab urbe & ex Italia aufugisset. J. F. Gronov.

³ Volcatii] Fortassis L. Volcatius Tullus Consularis sententiam dixerat, Ut de pace agatur: Sed quid refert, inquit, an de pace agatur? cum sit una sententia omnium ut Pompejum & rempublicam opprimat,

Caesarem defendant & extoliant. Poppo.

⁴ Injulissimus] Totus a ratione averfus, minime iustam in partem propensus. Pacem, inquit, in senatu Ser. Sulpicius diffuadet, quia scit Pompejum amicum sibi nunquam fore, quoniam filium Brundisium misit ad eum affigendum. Manutius.

⁵ Effigendum] Victoriana editio anni 1571. sic habet: sic & Malaspina libros suos restatur habere ad unum omnes. Quare non erat cur vocem, quae Plauto familiaris est, hic

capiendum, cum Pontio Titiniano. Et si hic quidem timoris causa; ⁶ ille vero? Sed stomachari definamus, & aliquando ⁷ sententiam, ut nihil novi, nisi id, quod minimum vellem spiritum reliquum esse. Nos, quoniam superum mare obsidetur, infero navigabimus; & si Puteolis erit difficile, Crotonem petemus, aut Thurios; & boni cives, amantes patriæ, mare ⁸ infestum habebimus. Aliam rationem hujus belli gerendi nullam video. In Ægyptum nos abdimus. Exercitu pares esse non possumus. Pacis fides nulla est. Sed hæc satis deplorata sunt. Tu velim literas Cephalioni des de omnibus rebus actis; denique etiam de sermonibus hominum; nisi plane obmutuerunt. Ego tuis consiliis usus sum, maximeque quod gravitatem in congressu nostro tenui, quam debui; & ad urbem ut non accederem, perseveravi. Quod superest, scribe, quæso, quam accuratissime (jam enim extrema sunt) quid placeat, quid censeas: etsi jam nulla dubitatio est. Tamen si quid, vel potius quidquid veniet in mentem, scribas velim.

hic non reciperent nonnulli. *Esfigere*, inquit Grævius, est perdere. Verbum istud Ernestus monuit non esse apud Nizolium. *Olivetus*.

⁶ Ille vero] *A'rombione*, quasi dicat, Serius vero cupiditatis, certe mali alicujus causa. *Corrad.*

⁷ Sententiam] Subintellige, dicamus. *Ut nihil novi* dicamus. *Quod minimum*: hoc est velle me minimum mihi spiritum reliquum esse. Nam, ne quis, *Quod*, inusitate dictum hoc modo putet; exempla aliquot aſſeram ejusdem Ciceronis, ut dubitatio tolleretur. *Epistola 4. lib. X. Cum scripsisset*, inquit, *quod me cuperet ad urbem venire*. Et lib. II. de Off. (cap. 20.) *Videndum illud item, quod si opulentum, fortunatumque defenderis, in illo uno, aut forte in liberis*

ejus maneat gratis. Manutius. Pulchre hunc locum videtur restituisse Gronovius *æ rari*, quem legendum esse suadet: *stomachari definamus, & aliquando sentiamus nihil nobis nisi (id quod minime vellem) spiritum reliquum esse*. Hoc est, intelligamus tandem & proficemur, nihil nobis superesse præter vitam, que ipsa etiam ut carcamus optandum erat. Omnia alia & ornamenta & instrumenta amissimus, quid igitur stomachamur? Vana est sine viribus ira. *Grævius*.

⁸ *Infestum habebimus*] Infestum reddemus. Est autem sententia, Pompejum classem parare ad intercludendos Italiæ comætas, id est ad patriam fame necandam: ad hunc se iturum. *Epist. 8.* Et cum iracunda ironia, Boni cives, amantes patriæ, dixit. *Manutius*.

EPI-

EPISTOLARUM
AD ATTICUM

LIBER X.

CICERO ATTICO SAL.

I. ERTIO Nonas cum in Laterium fratris venissem, accepi literas, & paulum respiravi: quod post has ruinas mihi non acciderat. Per enim magni æstimo, tibi firmitudinem animi nostri, & factum nostrum probari. ¹ Sexto enim nostro quod scribis probari, ita lætor, ut me quasi patris ejus, cui semper uni plurimum tribui, iudicio comprobari putem: qui mihi, quod sæpe soleo recordari, dixit olim, ² Nonis illis, illis Decembribus, cum ego, Sexte, quidnam ergo?

³ *Μη μὰρ* inquit ille, *ἀσπυδαί γε ἔ ἀνδραῖς ἀπολαύω, Ἀλλὰ μέγα ἴξας τι, & εἰσομένοισι πρὸςθεῶν.*

Ejus igitur mihi vivit auctoritas: & simillimus ejus filius eodem est apud me pondere, quo fuit ille: quem salvere velim jubeas plurimum. Tu tuum consilium etsi non in longinquum tempus differs, (jam enim ⁴ illum emptum pacificatorem perorasse puto; jam actum aliquid esse in consensu Senatorum; ⁵ Senatium enim non puto) tamen suspensum me inde

¹ *Sexto*] *Peduceo*. *Manutius*.

² *Nonis Dec.*] Anno U. C. 690.

³ *Μη μὰρ ἀσπυδαί*] Ne ignaviter & in gloria percam: sed magno aliquo facinore edito, quod audiat a posteris. *Idem*, X. 304.

⁴ *Illum emptum pacificatorem*] A Cæsare corruptum. *Pacificatoris*, agentem de pace Volcatium, ep. 22. lib. IX. vel potius Serv. Sulpitium, ep. 1. lib. IV. Fam. & ep. 6. lib. XVI. *Corr.* Curionem, ut opinor, indicat,

qui primo, inquit Paternulus, pro Pompeii partibus, id est, ut tunc habebatur, pro Republica: mox simulatione contra Pompejum & Cæsarem, sed animo pro Cæsare factis, id gratias, an accepto centes H.S. fecerit, ut accepimus, in medio relinquitur. *Bohus*.

⁵ *Senatium*] Negat Cicero consensum illum Senatorum Senatium esse, vel quod legitimus non aderat Senatorum numerus, vel quod ibi libere loqui nemo poterat. *Idem*.